

APPENDIX

Kao oslobodilac zarobljenih, zaštitnik siromašnih i lekar bolesnih, zaštitniče careva, pobedniče, velikomučeniče Georgije, moli Hrista Boga da spase duše naše.

Tropar Svetom velikomučeniku Georgiju Pobedonoscu (glas 4)

U nevoljama nađe Vaseljena velikog zaštitnika, tebe mučeniče, koji pobeđuješ mnogobošce. Kao što si uništio Lijevu gordost i za borbu osnažio Nestora, tako se moli, Sveti Dimitrije, Hristu Bogu, da nam daruje veliku milost.

Tropar Svetom velikomučeniku Dimitriju Solunskom (glas 3)

Videvši znak Krsta Tvoga na nebu, i kao Pavle primivši poziv ne od ljudi, među carevima apostol Tvoj, Gospode, carstveni grad položi u ruke Tvoje: Čuvaj ga uvek u miru, molitvama Presvete Bogorodice, Jedini Čovekoljupče.

Tropar Sv. caru Konstantinu i carici Jeleni

Spomenik Konstantinu Velikom u Jorku (Velika Britanija), podignut na južnom platou Minstera. Spomenik predstavlja imperatora kako sedi na tronu držeći mač koji je pri vrhu slomljen što daje određenu simboliku. Ova veoma lepa bronzana statua postavljena 1998. godine jedna je od najvećih turističkih atrakcija Jorka. (Foto: D. Stojiljković)

INITIUM

Reformator, ratnik, državnik, svetac...

Retko je koja istorijska ličnost u sebi sabrala toliko osobina i titula.

Po svom značaju za istoriju civilizacije, Konstantin stoji uz najveće vladare i zakonodavce. Kao vojskovođa bio je nepobediv, poput Julija Cezara i Aleksandra Velikog. Neki ga prikazuju kao političara i veštog manipulatora, drugi u njemu vide iskrenog, verujućeg čoveka koji je pratio božje providenje. Neki ga smatraju dobrotvorom i oslobodiocem, drugi ga opisuju kao tiranina i krvnika.

Prava istina o tome ko je bio Flavije Valerije Konstantin nalazi se, naravno, negde na sredini.

Baš kao u slučaju mnogih velikih vladara u istoriji, njegova biografija puna je kontroverzi i dvosmislica, događaja i akata koji se mogu tumačiti na različite načine, a koji, u zavisnosti od epohe i onog ko ih tumači, uvek imaju drugačije značenje.

Ono što jeste nesumnjivo kada je Konstantin u pitanju to je da on s punim pravom zaslužuje epitet „veliki“.

Godina Konstantinovog rođenja nije tačno utvrđena. Ne zna se sa sigurnošću da li je rođen 271. ili 274. godine, neki istoričari i biografi tvrde čak da je rođen 280. godine. Ono što je sigurno jeste da je Konstantin došao na svet u Nišu (tadašnjem Naisusu), 27. februara, kao sin visokog rimskog oficira Konstancija Hlora i (što je veoma čudno, s obzirom na tadašnje rimske običaje) proste žene, kćerke skromnog gostioničara, Jelene, koja će kasnije postati hrišćanska svetica.

U Naisusu je proveo detinjstvo i ranu mladost, pored brižne majke i često odsutnog oca kome su bile preče oficirske dužnosti. U to vreme, Naisus je bio malo mesto, procenjuje se da nije imao više od 20.000 stanovnika, ali je zato to bio bogat grad, raskrsnica puteva, trgovački i zanatski centar, takođe i značajno vojno sedište. Ne zna se tačno da li je Konstantin rođen u letnjikovcu u Medijani ili možda u vili na sadašnjem Gradskom polju, tek on je kao mladić dobio obrazovanje kakvo sleduje patriciju pred kojim je, kako je planirao njegov otac Konstancije a što će se i ostvariti, vojnička karijera.

Konstantovo plemenito poreklo bilo je nesumnjivo s očeve strane, pošto je njegov otac bio nećak Klaudija II Gotskog, ali je njegovo poreklo s majčine strane bilo drugačije. Istoričari Konstantinovu majku prikazuju kao ženu niskog porekla, skromnu i ubogu devojkicu koja je radila kao konobarica u očevoj krčmi, gde su se ona i Konstancije i upoznali. Pre toga, prema nekim izvorima, Jelenina porodica bila je nastanjena u Bitiniji, gde je pripadala klasi bogatijeg građanstva u gradu Drepaneji, na obali Crnog mora. Tamo se Jelena i rodila, negde oko 251. godine, ali je zajedno s ocem i majkom pobešla pred najezdom Gota u Dakiju, gde su na obali Dunava njeni roditelji otvorili krčmu. Sudbonosni susret se upravo tu desio i Konstancije i Jelena su se ubrzo venčali.

Iste godine je Konstanciju ukazana velika čast – imenovan je za guvernera Dakije. Konstantin je rođen već u prvoj godini njihovog braka.

Konstancije, koga su prozvali „Hlor“ zbog njegove bele puti, bio je profesionalni vojnik sa impresivnom karijerom. Bio je pripadnik telesne garde cara Aurelijana, a kasnije i visoki oficir u službi avgusta Maksimijana. Ovo će se pokazati kobnim po njegov i Jelenin brak. Naime, u proleće 293. godine, Maksimijan imenuje Konstancija za cezara Zapadnog rimskog carstva, što je značilo da mora postati deo carske porodice. Prema rimskim običajima tog vremena, u carsku porodicu se ulazilo isključivo brakom, pa Konstancije napušta Jelenu i ženi se Teodorom, Maksimijanovom kćerkom.

To je sigurno bio veliki udarac ne samo za Jelenu već i za mladog Konstantina. Nesumnjivo je bio veoma povređen ovim očevim potezom. Iako je sve bilo u skladu s običajima i politikom toga vremena, raspad braka njegovih roditelja teško je podneo. Verovatno je rezultat takve situacije bila Konstantinova specifična veza sa majkom, koju je bezgranično voleo i koja je u potonjim godinama bila njegov savetnik i saučesnik u vladavini. Jelena je verovatno već u to vreme bila hrišćanka, pa je to zasigurno uticalo na Konstantina da se kasnije odrekne očevih bogova starog Rima i prigrlji jedinog Boga svoje majke.

Ali to nije bilo sve.

Konstantin kao mladić biva poslat na dvor Galerija i Dioklecijana. Konstancije je očigledno smatrao da je njegov sin završio sa obrazovanjem koje priliči sinu jednog cezara i da je došlo vreme da se prekali u vojnoj veštini. Tako je otpočela njegova duga i uspešna vojnička karijera. U Galerijevoj vojsci dobio je mesto zapovednika konjice, a to nije bila ni

laka ni bezazlena dužnost. Ipak, još u to vreme, kao mlad i ne baš iskusan vojnik, Konstantin se isticao svojom građom, telesnom snagom i visinom od skoro dva metra. Verovatno je u to vreme od svojih saboraca i dobio nadimak „Trašala“, što u prevodu znači – bivolji vrat.

Naravno, ono što se prećutkivalo, a istovremeno se i podrazumevalo, jeste da je Konstantin bio zalag lojalnosti njegovog oca dvojici suvladara. Iako je Konstantin živeo na carskom dvoru i bio od pomoći Galeriju i Dioklecijanu, njegov položaj je bio veoma delikatan. Konstantin je toga bio potpuno svestan, tako da je njemu, i pored svih privilegija koje je imao kao cesarov sin i oficir, bilo jasno da je talac i Galerijev zatočenik.

Spomenik Konstantinu u Jorku, poledina
(Foto: D. Stojiljković)

ARENAM

Dok je Konstantin bio garant njegove lojalnosti na carskom dvoru u Nikomediji, Konstancije Hlor, cesar Zapadnog rimskog carstva, kreće u veliki vojni pohod na Britaniju. Ta nemirna provincija stalno je zadavala glavobolje Rimu, a da stvar bude gora, varvarska plemena u Galiji i na Rajni takođe su, ugledajući se na Britance, dizala bune. Konstancijeva rešenost da jednom zasvagda stavi tačku na vojevanje sa buntovnim žiteljima Britanskog ostrva ogledala se i u jednom zanimljivom događaju. On je, naime, u Britaniju poslao svog čoveka od poverenja i sjajnog vojnika – pretorijanskog prefekta Asklepiodota. Ovaj je, stigavši na obalu poluostrva i iskrcavši legije, naredio da se brodovi spale, kompletna flota. Time je vojnicima stavio do znanja da njihov cesar Konstancije od njih očekuje pobedu ili smrt. Samoproglašeni britanski kralj Alekt poginuo je u bici koja je usledila i to je bila velika pobeda za rimske legije, a Hlor se još jednom pokazao kao iskusan vojskovođa.

Nakon Alektovog pada, raspršili su se snovi o nezavisnom i samostalnom carstvu ujedinjenih britanskih plemena.

Konstancije je sa svojim pobedonosnim legijama umarširao u nebranjeni Londonium (danas London) i proslavio trijumf. Tako je opravdao titulu i dostojanstvo do kog ga je uzdigao Dioklecijan – „Britanikus Maksimus“.

Uz sve to, Konstancije je u Galiji, gde je stolovao u gradu Trijeru, našao vremena da sa svojom novom izabranicom Teodorom zasnuje brojnu porodicu. Imali su čak šestoro dece, tri sina (Dalmacija, Konstancija i Hanibalijana) i tri kćeri (Konstanciju, Anastasiju i Evtropiju). Zanimljivo je da će Konstantin svoju braću i sestre upoznati tek mnogo godina kasnije, kada dođe da pomogne ocu u njegovom poslednjem vojnom pohodu u Britaniji.

A šta se za to vreme događa sa Konstantinom?

On je u Nikomediji, na Dioklecijanovom dvoru. Taj period bio je veoma važan za dalje oblikovanje njegove ličnosti. Naime, na dvoru upoznaje najumnije ljude tadašnjeg carstva: umetnike, mistike, naučnike, pesnike... Čita klasike latinske književnosti i pesnike starog Rimskog carstva, proučava grčke filozofe, uči jezike, istovremeno biva podučavan vojnoj doktrini i taktici. Napreduje u vojnoj službi do tribuna prvog reda (čin ekvivalentan činu pukovnika u savremenoj vojsci), pre svega zahvaljujući svom hrabrom držanju u vojnim pohodima. Prvi od njih desio se već 296. godine, kada je Galerije krenuo na podunavske varvare.

Već sledeće godine, cesar Galerije kreće u pohod na Persiju.

U njegovoj pratnji je i mladi konjički oficir Flavije Valerije Konstantin.

Biće to neprocenjivo iskustvo za mladog vojnika. Ne samo što je Konstantin imao prilike da iskusi oganj bitke i radost pobede već je, jašući uz bok cezaru i pod njegovim stegom, video sva čudesa nekada moćnih carevina Istoka.

Mladi konjički zapovednik imao je prilike da poseti biblijske gradove Vavilon i Memfis i hoda istim putevima kao nekada Aleksandar Makedonski.

Cezar Galerije je, s druge strane, važio za prostaka i pijanduru. Čovek lošeg karaktera, prek i samoljubiv, bio je ipak dobar vojnik. Hroničari su ga opisivali kao „umešnog u vojnim poslovima“ i on se kao takav pokazao u pohodu na Persiju. Sa sobom je tom prilikom poveo svega 25.000 vojnika. Međutim, bila je to elita rimske vojske – prekaljeni veterani slavni legija IV Flavia, VII i XI Claudia, potpomognuti Prvom italijanskom i Trinaestom germanskom legijom. Galerije je krenuo preko prolaza na planinama Jerermenije, anulirajući tako prednost persijske konjice, a onda lično izvršio osmatranje neprijateljskog tabora.

Nema sumnje, u toj misiji mu je pomagao i mladi konjički oficir Konstantin.

Novac sa likom Galerija

Iznenadni napad potpuno je razbio Persijance, a u ovom romanu opisan je prilično verodostojno. Vojska se upaničila i razbežala, a njihov ponosni kralj Narses uspeo je, iako

ranjen, nekako da pobegne, ostavivši za sobom nebrojeni plen, čak i sopstveni harem. Galerijeva pobeda imala je epske razmere. Ali on nije čekao ni čas, već je izveo silovit udar u samo srce Persijskog carstva. Konstantin je takođe učestvovao u tom delu pohoda. Rimske legije ušle su u Ksenofont u zimu 298. godine i primorale Persijance da prihvate ponižavajući separatni mir i

vazalni odnos prema Rimu. Morali su čak i da se odreknu dela teritorija. Zanimljivo je da će upravo tih nekoliko satrapija koje su Galerije i Dioklecijan uzeli Narsesu biti predmet spora zbog koga će Konstantin skoro četrdeset godina kasnije, pred sam kraj života, ponovo morati da diže vojsku na Persiju.

Rimske legije u maršu
(Konstantinov slavoluk, Rim)

Na drugoj strani Carstva, njegov otac započinje rat sa germanskim plemenima na Rajni. Bio je to težak i žestok obračun, u kome je sam Konstancije bio ranjen, ali je na kraju ipak izvojevao pobjedu, nakon što je gotovo 60.000 Alemana poginulo u sukobima sa njegovim legijama. Bila je to pobjeda ravna onoj koju je Julije Cezar izvojevao nad ujedinjenim galskim plemenima pod komandom slavnog Vercingetoriksa. Nakon toga, relativno lako je učvrstio granice na Rajni.

Došlo je i proleće 306. godine, vreme sudbonosnih promena u Rimskom carstvu. Nakon pune dve decenije vladavine,

Dioklecijan napušta svoj presto u Nikomediji. Njegov suvlasnik Maksimijan Daja, doduše nevoljno i oklevajući, čini isto.

Rimsko carstvo dobija dva nova avgusta, Konstantinovog oca Konstancija na zapadu i raskusnog i taštog Galerija na istoku.

Ništa više neće biti isto.

Feliks Romulijana, arheološko nalazište pored Zaječara.
Rezidencija cezara Galerija nazvana po njegovoj majci Romuli.
(ljubaznošću Turističke organizacije Zaječara)